

דתישבו

בס"ד

פרשת נשא, תשע"ו, מספר 1173

חטאת הנזיר וחטאת היולדת

יהודה יונגסטר

לי מי סוטה, ואי אתה עושה תורתך פלסתר, שנאמר: "וְנִקְתָּהּ וְנִזְרְעָה זֶרַע". חנה עושה שימוש מהופך בברכה המובטחת למי שנחשדה בזנות ונמצאה נקייה. במקורה, כפי שמתואר בשלב מוקדם יותר של פרשתנו, ברכה זו היא הפיזיו המובטח לאישה על שנחשדה כמה שאין בה, אחר שבדיקת המים המרים הוכיחה שחשד הזנות שהטיל בה בעלה, היה חשד שווא. ואילו חנה, על מנת לזכות באותה ברכה, מאיימת ליצור חשד שווא בכוונה תחילה. על פניו, דברי ר' יהודה מתארים היפוך דומה: החטאת היא פרט בהליך סיום הנזירות, אולם עבור החסידים הראשונים הנזירות היא כלי למימוש רצונם להביא חטאת. דומה כי יש להבחין בין איומה של חנה לבין אותם חסידים ראשונים. רצונה העז של חנה בכך – מובן הוא מאד, ואילו תאוותם של החסידים הראשונים להביא חטאת – אינה מובנת כלל ועיקר: אם חסידים הם ואינם חוטאים אפילו בשוגג – אשריהם וטוב להם! מדוע הם מתאווים להביא קרבן המיועד לכפר על חטאים חמורים?

נראה אפוא, כי יש לפרש את דברי ר' יהודה בדרך אחרת: ר' יהודה אינו מתאר דרך שבה אפשר לנצל את הליך הנזירות להשגת מטרה חיצונית לה, אלא מתאר את מהותה של הנזירות. יש חטאת שלא באה על חטא, חטאת עילאית, והנזירות היא ההליך המאפשר הבאת חטאת כזו לאחר פרק זמן של זיכוך והיטהרות. מהי עמדתו של ר' שמעון? על פניו הוא חולק על ר' יהודה מן היסוד, והוא רואה את הנזירות בדרך הרגילה: לנזירות יש מטרה כשלעצמה, והחטאת אינה אלא פרט בהליך סיום הנזירות. אפשר אמנם, שהרוצה להביא חטאת ינצל את הנזירות כדי לעשות זאת, אולם זו אינה דרכם של החסידים הראשונים, משום שלדעתו נזיר נקרא חוטא, ולא ראוי לשלם מחיר כזה כדי להביא חטאת.

קרבן החטאת המושת על הנזיר בתום ימי נזירותו (במ' ו:יג-יד) מעסיק את פרשני המקרא דורות רבים: מדוע הנזיר, שהכתוב מכנה אותו "קדוש" (שם פס' ה ופס' ח), חייב להביא חטאת? שאלה דומה, שאף בה עסקו קדמונים, מתעוררת לנוכח חטאת היולדת (ויק' יב:ו-ח): כמה חטאה בלידתה עד כי היא חייבת בקרבן חטאת? אפשר, כפי שנראה בשורות הבאות, שלשתי השאלות תשובה אחת.

בבבלי בנדרים (י ע"א) מובאת הברייתא הבאה (נמצאת בנוסח אחר בתוספתא ריש נדרים):

רבי יהודה אומר: חסידים הראשונים היו מתאווין להביא קרבן חטאת, לפי שאין הקדוש ברוך הוא מביא תקלה על ידיהם. מה היו עושים? עומדין ומתנדבין נזירות למקום כדי שיתחייב קרבן חטאת למקום.

ר' שמעון אומר: לא נדרו בנזיר, אלא הרוצה להביא עולה – מתנדב ומביא; שלמים – מתנדב ומביא; תודה וארבעה מיני לחמה – מתנדב ומביא. אבל בנזירות – לא התנדבו כדי שלא יקראו חוטאין, שנאמר: "וְכִפֹּר עָלָיו מִאֲשֶׁר חָטָא עַל-הַנֶּפֶשׁ".

במבט ראשון, דבריו של ר' יהודה מזכירים את דבריו של ר' אלעזר (ברכות לא ע"ב), המתאר את תביעתה של חנה אשת אלקנה בתפילתה לְבָן:

אמרה חנה לפני הקדוש ברוך הוא: רבונו של עולם, 'אם ראה' – מוטב, ואם לאו – 'תראה': אלך ואסתתר בפני אלקנה בעלי, וכיון דמסתתרנא – משקו

* הרב ד"ר יהודה יונגסטר, המכללה האקדמית אשקלון ומכללת "אורות ישראל" (רחובות), רב קהילת "שירה חדשה" גבעת שמואל.

הדברים שופכים אור גם על דבריו המפורסמים של שמעון הצדיק (נדרים שם ט ע"ב ובמקבילות):

אמר שמעון הצדיק: מימי לא אכלתי אשם נזיר טמא – אלא אחד. פעם אחת בא אדם אחד נזיר מן הדרום וראיתיו שהוא יפה עינים וטוב רואי וקווצותיו סדורות לו תלתלים.

אמרתי לו: בני, מה ראית להשחית את שערך זה הנאה?

אמר לי: רועה הייתי לאבא בעירי, הלכתי למלאות מים מן המעיין ונסתכלתי בבבואה שלי ופחזו עלי יצרי ובקש לטורדני מן העולם. אמרתי לו: רשע, למה אתה מתגאה בעולם שאינו שלך במי שהוא עתיד להיות רמה ותולעה? העבודה, שאגלחך לשמים.

מיד עמדתי ונשקתיו על ראשו. אמרתי לו: בני, כמוך ירבו נזירי נזירות בישראל, עליך הכתוב אומר: "איש ... פי יפלא לנדר נזיר להזיר לה".

שמעון הצדיק נמנע מאכילת קרבנו של נזיר טמא, לבד מקרבנו של הנזיר מן הדרום, אך לא נמנע מלאכול קרבנו של נזיר טהור. לדעתו, נזיר טמא הוא אדם שהשחית את שערו לריק, שהרי "הימים הראשונים יפלו" ועליו להתחיל מחדש, אך נזיר שזכה לסיים נזירותו בטהרה וזכה להביא חטאת עילאית – השחתת שערו רצויה היא, ומחטאתו ודאי שראוי לאכול. הנזיר מן הדרום, לדעת שמעון הצדיק, יוצא דופן. הוא הרי השחית שערו ככלי במלחמת היצר, ולכן למרות שלא זכה באותו הפרק להשלים את נזירותו, השחתת שערו לא הייתה לריק, וראוי לאכול מקרבנו.

לאור האמור נוכל לומר, כי חטאת היולדת היא אותה חטאת שאליה התאוו החסידים, ובה דנו ר' יהודה ור' שמעון. אין זו חטאת הבאה על חטא, אלא חטאת עילאית שהזכות להביאה הוענקה ליולדת, כשכר על צער הלידה ועל הבאת חיים לעולם, והוענקה גם למי שזיכך עצמו בנזירות, והצליח לעמוד בכך כל ימי נזרו.

הדף מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע
כתובתנו באינטרנט:

<http://www.biu.ac.il/JH/Parasha/>

dafshv@mail.biu.ac.il כתובת המייל של הדף:
יש לשמור על קדושת העלון

אלא שגם כאן, עיון נוסף בדברי ר' שמעון עשוי לגלות פירוש אחר בדבריו: יש לשים לב, שר' שמעון אינו מבטל את התאוה להביא חטאת, אלא טוען שנזירות אינה דרך ראויה לכך. בנוסף, ר' שמעון אינו מסביר בשל מה זכה הנזיר לתואר "חוטא". יצוין, כי הפסוק שעליו מבסס ר' שמעון את דבריו מתייחס לחטאתו של נזיר שמת עליו מת בפתע פתאום, ולא לחטאת שמביא הנזיר בסיום נזירותו!¹

דומה אפוא, כי ר' שמעון אינו חולק מהותית על ר' יהודה, ואף הוא סבור שהנזירות היא מסלול שמטרתו הבאת חטאת חסידים, אך לדעתו מדובר במסלול מסוכן, שכן הוא עלול להביא לידי חטא, אם ימצא הנזיר את עצמו טמא מת. סכנה זו, סבור ר' שמעון, הופכת את כל הנדרים לסוגיהם למנהג שאינו ראוי, ובמיוחד את הנזירות, שעלולה להשתבש בפתע פתאום, ולכן לא מסתבר שהחסידים הראשונים עשו כפי שטוען ר' יהודה.

כאן המקום להזכיר את דבריו המפורסמים של ר' אלעזר הקפר (נדרים י ע"א ובמקבילות): ר' אלעזר הקפר ברבי אומר: "וְכַפֵּר עָלָיו מֵאֲשֶׁר חָטָא עַל־הַנֶּפֶשׁ", וכי באיזו נפש חטא זה? אלא שציער עצמו מן היין. והלא דברים ק"ו: ומה זה שלא ציער עצמו אלא מן היין נקרא חוטא, המצער עצמו מכל דבר – על אחת כמה וכמה. מכאן, כל היושב בתענית נקרא חוטא.

על דברים אלה מעיר אביי (שם), שר' אלעזר הקפר ור' שמעון – שיטה אחת להם. נראה שהצעתנו מבהירה את דבריו של ר' אלעזר ואת הערתו של אביי. ר' אלעזר, כמו ר' שמעון, מתבסס על הפסוק המתייחס לחטאת הנזיר שנטמא, ולא בכדי: נזיר שציער עצמו מן היין וזכה לסיים נזירותו בטהרה – קדוש ייאמר לו, וחטאתו היא חטאת עילאית, אך אם מת עליו מת בפתע פתאום והוא נאלץ להפסיק נזירותו, הרי שהצער בכל אותו הפרק, מרגע קבלת הנזירות ועד שנטמא, הפך להיות צער של חינוך, וצער כזה – חטא הוא לפי אביי, וכך גם סבור ר' שמעון. לפיכך הוא אומר שאין דרכם של חסידים לצער עצמם מן היין, צעד שעלול להתברר כחטא אם יאלצו להיטמא, וצערם יהפוך להיות צער שווא. במקרה כזה, נאמר שם בגמרא, חטאו של הנזיר הוא כפול ("שנה בחטא"): נטמא למת וציער עצמו מן היין לשווא.

¹ בספרי זוטא על אתר (ו, יא): "ר' שמעון אומר: 'מאשר חטא על הנפש' – משום שחטא על נפשו".